
Den Ham 1879, Meppel 1882, Nunspeet 1890. Vgl. ook varianten als ‘toezegging van het beroep’ (oudste gevonden: *Tielsche Courant* d.d. 23 juni 1859) die met enige regelmaat gebruikt worden, vaak bepaald door de context. In de digitale collectie van *delpher.nl* vond ik voor 1859 bij in totaal zes verschillende gelegenheden een ‘toezegging van beroep’ (opgeroepen 2 januari 2017).

⁴¹ Vgl. Vree, 20v. Zie ook Tabel 2.

⁴² *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1865, 155.

⁴³ Zie tabel 2.

⁴⁴ Vgl. *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1856, 50 (art. 51). Vgl. ook vergelijkbare formuleringen in art. 52 en 54.

⁴⁵ *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1869, 68-71, 101; 1870, bijl. B, 117 en 119. Zie voor een eerste poging tot schrappen, al kort na invoering: *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1859, p. 124. Voor het creëren van de dispensatiemogelijkheid voor de Waalse Commissie waardoor de discussie over dit artikel in alle heftigheid losbarstte: *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1865, 153-157 en 213-216; 1866, 99-101, 105-107.

⁴⁶ *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1865, 70v.

⁴⁷ *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1859, 124.

⁴⁸ Vgl. meer concreet de situatie beschreven in *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1864, bijl. B, 123. Het gaat weliswaar

glementen beoogde voortgang van het vervullen van een vacature en daarmee een optimale bezetting van de predikantsplaatsen kon hierdoor in gevaar komen.

De toezegging van beroep deed zich bij proponenten met name voor in de situatie dat de predikant van de toezeggende gemeente een beroep naar elders had aangenomen, maar dat hij nog geen afscheid had gepreikt. Het hierboven weergegeven bericht uit Wilsum is daarvan een voorbeeld. Daarnaast zijn er enkele andere, aanzienlijk zeldzamere gevallen. De belangrijkste daarvan is dat de predikant overleden is, maar dat het gratiejaar nog niet is afgelopen.⁴⁹ Een voorbeeld hiervan is de toezegging van de hervormde gemeente te Geldermalsen aan kand. W.M. Langenberg dat hij beroepen zal worden ‘zoodra aan de kerkelijke reglementen ten aanzien van het gratiejaar zal zijn voldaan.’⁵⁰ Een ander voorbeeld is dat van de voornoemde H.W. Tijdeman jr. In Vinkeveen had de weduwe van zijn voorganger afgezien van alle haar toekomstige inkomsten, kon de vacature daarmee op zich al sneller worden ingevuld, maar had de kerkenraad daarvoor al gekozen voor het middel van de toezegging om zich van zijn komst te verzekeren. Verder kwam ik een geval tegen waarin de kerkenraad verwachtte vanwege de financiën nog geen approbatie voor een beroep te kunnen krijgen en om dat te voorkomen een toezegging uitbracht.⁵¹ Het is niet uitgesloten dat dit ook elders speelde, maar als reden voor de toezegging onvermeld bleef. Een ander geval geeft een inkijkje in de interne gang van zaken: in Uitwijk en Waardhuizen had de collator toegezegd de keuze die hij voorlopig had gemaakt in het kader van de toezegging ook bij een beroep te zullen maken.⁵²

Ik heb in de onderzochte periode in het materiaal geen situaties aangetroffen, waarin studenten nog voor zij het universitaire kandidaats of het kerkelijke examen behaald hadden, een toezegging kregen. Dat zal tenminste deels te verklaren zijn uit het feit dat het hen strikt verboden was in vacante gemeenten te preken.⁵³ Een openbare toezegging zou er op wijzen dat de betrokkene deze regel had overtreden en aanleiding kunnen geven tot nader onderzoek, met alle gevolgen van dien. In 1833-34 had de synode de maatregel kracht bijgezet door bij overtreding de student te verbieden tot aan het kerkelijk examen nog te preken, terwijl bij herhaalde overtreding het examen een half jaar opgeschort zou worden.⁵⁴ Deze specifiek benoemde sancties waren nog in de laatste concept-herziening in 1857 gehandhaafd, maar werden uiteindelijk in 1858 op grond van de uitgebrachte consideraties geschrapt en door een algemene bepaling over het toezicht op de regeling vervangen.⁵⁵ De scherpste was er daarmee vanaf.